

Використана література:

1. *Алексеев В. М.* Венгрия 56: Прорыв цепи. – М. : Независимая газета, 1996. – 277 с.
2. Восточная Европа в документах российских архивов 1944–1953 гг. – Т. 2 : 1949–1953 гг. – Москва-Новосибирск : “Сибирский хронограф”, 1998. – 985 с.
3. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л. Зашкільняка. – Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2001. – 660 с.
4. История Венгрии : в 3 т. / редколл. : Т. М. Исламов и др. – М. : Наука, 1972. – Т. 3. – 966 с.
5. Конституция и основные законодательные акты ВНР. – М. : Госполитиздат, 1954. – 286 с.
6. *Луцай В. І.* Угорська революція 1956 р. як наслідок загострення суспільно-політичних та соціально-економічних протиріч в Угорщині у 1949–1956 рр. : монографія. – К. : Видавництва НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 230 с.
7. *Нежинский Л. Н.* Очерки истории народной Венгрии. 1948–1962. – М. : Наука, 1969. – 448 с.
8. *Borhi L.* A vasfüggöny mögött. Magyarország nagyhatalmi erőterben. 1945–1968. – Бр. : Századvég, 2000. – 389 о.
9. *Botos J., Gyarmati Gy., Korom M., Zinner T.* Magyar hétköznapiak. Rákosi Mátyás két emigrációja között 1945–1956. – Бр. : Minerva, 1988. – 449 о.
10. *Kahler F.* Hivatalos állami igazgatás – Szovjetvilág Magyarországon (1945–1956). // Hódoltságban. – Бр.: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. – 124–237 о.
11. Nyilatkozik Kádár János. // Magyarország. 1989. 19. Sz – 14–43 о.
12. Szabad Nép. 1. II. 1949.
13. *Szabo B.* A népi demokrácia és forradalmi elmélete. – Бр. : Kossuth Könyvkiadó, 1974. – 309 о.
14. *Zsilák A.* A Magyar társadalom osztályszerkezetének alakulása a szocializmus építésének kezdeti időszakában és a Magyar Dolgozók Pártja főbb vonásai (1949–1956). // A kommunista párt szövetségi politikája 1936–1962. – Бр. : Kossuth Könyvkiadó, 1966. – 144–214 о.

ЛУЦАЙ В. І. Становление тоталитарного режима М. Ракоши в Венгрии.

На основе анализа широкого круга источников и научной литературы исследуется процесс становления тоталитарного коммунистического режима М. Ракоши в Венгрии.

LUSHCHAY V. I. Standing totalitarian regime of M. Rakoshi in Hungary.

Based on analysis of general resources and also on scientific literature there is a research process standing totalitarian regime of M. Rakoshi in Hungary.

**Тимошенко В. І.
директор школи,
Яремченко В. Д.**

Київський національний університет культури і мистецтв

**ІВАН РУДЧЕНКО В ГРОМАДСЬКОМУ,
ЛІТЕРАТУРНОМУ І ПРОСВІТНИЦЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

В статті розкриваються головні аспекти суспільної, громадської, освітньої, літературної і публіцистичної діяльності Івана Рудченко як українського фольклориста, письменника і літературного критика другої половини ХІХ століття.

Розбудова незалежності України активізує вивчення досвіду діяльності

відомих діячів минулих століть, який містить у собі великий творчий потенціал для вирішення сучасних проблем розвитку суспільства. Серед історичних постатей минулого особливу увагу заслуговують особистості, діяльність яких не так давно замовчувалася або перебувала поза межами наукового інтересу дослідників.

В пантеоні видатних імен українського відродження другої половини XIX століття яскравою особистістю був Іван Якович Рудченко (псевдонім Іван Білик) – фольклорист, письменник, літературний критик, громадський і культурний діяч. Видатний український громадський діяч М. Драгоманов в одному зі своїх листів високо оцінив І. Рудченка, назвавши його більшим українофілом за себе [22, с. 98].

Іван Рудченко походив з сім'ї із давніми козацькими коренями. Їх предки належали до Миргородської козацької старшини. Його батько, працюючи чиновником повітового казначейства у Миргороді, прививав своїм дітям (рідним братом Івана Рудченка був Панас Мирний) повагу до української мови та історії.

Освіту І. Рудченко здобув у Миргородському та Гадяцькому повітових училищах. Мріяв про вищу освіту, однак через матеріальну скруту змушений був поступити на службу до Гадяцького казначейства, де працював під керівництвом батька. Згодом І. Рудченко перейшов на службу в Полтаві в казенну палату, як помічник контролера в контрольному відділі [13, с. 93; 3, арк. 2].

Однак мрії вчитися далі не полишав. Тому, накопичивши грошей на навчання, Іван Якович йде у відставку і їде до Києва. Тут він під керівництвом професорів Київського університету свого земляка М. Драгоманова та історика В. Антоновича посилено готується до вступу до цього вузу. Згодом І. Рудченко стає вільним слухачем історико-філологічного факультету університету. На жаль, через хворобу він не зміг здобути повну університетську освіту і змушений був піти на чиновницьку службу, як згадував сам І. Рудченко “заперечься в чиновничье ярмо” [3, арк. 4].

Спочатку Іван Якович служив у Київському казначействі. У 1867 р. на запрошення відомого українського етнографа М. Симонова (Номиса) переїздить до Житомира, де працював чиновником Волинського губернського управління, з січня 1875 р. – чиновником з особливих доручень при волинському губернаторі, а з лютого 1877 р. – секретарем житомирської міської думи палати [12]. У Житомирі Іван Якович разом з П. Косачем (батьком Лесі Українки) та Г. Оссовським заснував при

губернському статистичному комітеті гурток аматорів вивчення рідного краю. В Житомирі І. Рудченко активно займається самоосвітою. В його щоденнику цього періоду, який зберігся в фондах відділу рукопису Інституту літератури, вміщені конспекти творів Антоновича, Леонтовича, Прудона, Писарева, Тургенєва та багатьох інших вчених та письменників [4, арк. 85, 139, 156; 5, арк. 1-34].

Наступним етапом у службовій діяльності Івана Яковича стала робота з квітня 1879 р. у канцелярії київського генерал-губернатора на посаді чиновника з особливих доручень. Готуючи аналітичні матеріали для генерал-губернатора та щорічні звіти найвищого посадовця краю російському імператору, І. Рудченко прагнув довести сановникам необхідність покращення становища українського селянства. Ним було підготовлено більше 20 доповідних записок, 10 з яких були присвячені питанням, пов'язаним із унормуванням землекористування. У записці про місцеве землеволодіння, яку він підготував для генерал-губернатора О. Дордукова-Корсакова, він давав зрозуміти, що вже час, паралізуючи "ворожі сили" (польських землевласників – автор), звернути увагу на місцеве населення – спільника російського уряду [20, с. 83-84; 24, арк. 53].

Після О. Дордукова-Корсакова на посаду київського генерал-губернатора було призначено М. Черткова – активного провідника русифікації на Правобережжі, професійного військового. Однак І. Рудченко зумів знайти підхід і цього сановника. Саме на пропозицію Івана Яковича генерал-губернатор запропонував викупити у поміщиків землі, що належали чиншовикам, за кошт держави [20, с. 151-153; 11, с. 426]. Активну участь він прийняв у розробці і прийнятті виданого в 1886 р. закону про устрій побуту сільських і містечкових чиншовиків.

І. Рудченко також був автором і відомого меморандуму Черткова-Рудченка про скасування обмежень Емського указу у користуванні українською мовою [23, арк. 8; 16, с. 206]. "Обмеження, – вказувалося в меморандумі, – означають недовіру до народу, котрий ні своїм минулим, ні сучасним своїм становищем не подав для цього привод; їх важко виправдати дійсністю, і саме вони сприяють появі небажаного роздратування не лише серед місцевого населення, а й серед тих, хто любить малоросійську народність, її наріччя, музику і сценічні вистави" [17, с. 251-252].

У І. Рудченка порівняно рано пробудився інтерес до творчого і громадського життя. Наслідуючи приклад своїх земляків (А. Метлицького,

О. Маркевича та М. Драгоманова), він ще в юнацькі роки починає записувати і публікувати фольклорні твори. Саме як фольклорист заявив про себе вперше після публікації в “Полтавських губернських ведомостях” (1860 р.) записаних ним народних пісень.

Свої фольклорні розвідки продовжив друкувати у 1862 р. у журналі “Основа”, який виходив у Санкт-Петербурзі. Згодом, у 1867 р. друкує в “Киевлянині” огляд “Этнографические работы в Западном крае в 1866 году” та статтю “О чумаках и чумачестве”, яка була першою спробою осмислення багатства тематичного різновиду соціально-побутової пісні.

Зібрані фольклорні матеріали І. Рудченка надрукував у виданні “Народні південно-російські казки” (1868, 1870). Підсумком і узагальненням усієї попередньої історії збирання чумацьких пісень стала збірка дослідника “Чумацькі народні пісні” (1874). В ній І. Рудченко широко використав свої власні записи та рукописні збірки Т. Шевченка, Д. Пильчикова, П. Куліша, З. Новицького, Л. Ільницького, О. Штангейма, К. Кибальчича, О. Русова, П. Рудченка (Панаса Мирного), які містили пісні з Київської, Чернігівської, Полтавської, Харківської, Катеринославської, Херсонської і Таврійської губерній. Якщо додати ще й друковані матеріали, записані в інших місцевостях, то можна сказати, що ця книга представила народні твори майже з усієї української етнографічної території.

Всього І. Рудченко мав у своєму розпорядженні понад 250 варіантів пісень. Провівши послівне зіставлення варіантів і друкуючи найповніший зразок (А), він при кожній пісні вказав на всі розходження в інших її записах (Б, В і т. д.). При цьому упорядник надавав перевагу недрукованим творам. Всі опрацьовані варіанти (рукописні й друковані) таким чином звелися до 65 пісенних тем. Високу оцінку “Чумацьким народним пісням” дав М. Грушевський, який писав: “Се була одна з найцінніших збірок щодо методичного оброблення, які в тих часах мала не тільки українська, а й слов'янська етнографія” [8, с. 7].

Значення фольклорних праць Рудченка виходить за межі академічної діяльності. В них порушувалися актуальні на той час питання розкриття багатства рідної мови, виявлено піклування про розвиток української професійної літератури, яка повинна була спиратися на традиції народної творчості.

Саме під таким кутом зору Рудченко як літературний критик намагався розглядати українську літературну творчість. Відомий український літературознавець М. Бернштейн слушно відзначав, що “були дві причини,

що стимулювали звернення Білика до критики. По-перше, загальне досить складне становище, що створилося в ті роки в українській літературі, – “продолжительное молчание, которое одолело украинскую литературу” (в розумінні браку в ній нових визначних творів, активного літературного життя), поряд з появою великої кількості вкрай слабких, безпорадних творів, як небо від землі, далеких від корінних потреб дійсності, від життя народу. По-друге, не менш тривожний стан у тогочасній українській критиці, прагнення Білика розвивати “правдиву українську критику” і з її допомогою сприяти піднесенню літератури” [1, с. 282-283].

Найплідніший період у діяльності Рудченка як літературного критика припадає на кінець 60-их – 70-ті роки. В журналі “Правда” (за підписом І. Яковенко) вийшло кілька його оригінальних поезій, переспівів, низка критичних статей і рецензій. В історію української критики Іван Якович увійшов як автор циклу рецензій під назвою “Перегляд літературних новин” (“Правда”, 1873–1875). Детальному аналізу ряду поетичних збірок передувала загальнотеоретична стаття критика, що мала програмово-настановчий характер. У ній автор висловив слушні погляди на стан і завдання української літератури, вершиною якої він вважав Т. Шевченка. На думку І. Рудченка, в післяшевченківський час творча активність українського письменства дедалі спадала. Письменникам критик радить зробити вибір: “Тут тільки дві тропи: або поперед люду, або між люд свій”.

У статті про І. Тургенєва, надрукованому в першому номері львівського журналу “Правда” за 1873 р., Рудченко висловив своє бачення завдань української літератури. Головне серед них критик вбачав у зображенні “простих людей з їх щоденним життям” [19]. Реалізацію цього завдання він пов’язував насамперед з епічними полотнами. Ця настанова критика відповідала загальносвітової тенденції розвитку реалізму.

Принципове значення для спрямування української літератури на “реальну дорогу” і боротьбу з низькопробною графоманською писаниною мав опублікований у тому ж журналі за 1873 р. цикл статей І. Рудченка під загальною назвою “Перегляд літературних новин”. Це був по суті справи один із перших українських літературних маніфестів, тісно пов’язаний з тогочасним станом нашої літератури і пройнятий почуттям високої громадянської відповідальності за її дальшу долю.

З ім’ям І. Рудченка пов’язані поява соціально-психологічного роману в українській літературі, а також перші кроки теоретичного осмислення цього жанру в Україні. Ознайомившись з першою редакцією роману “Хіба ревуть

воли, як ясла повні? ”, написаного його молодшим братом Панасом Мирним, Рудченко вніс коректні зміни стилістичного і лексичного характеру, що посилювали й урізноманітнювали образність художнього письма.

Як наслідок плідної співпраці братів Рудченків з'явилася остання, третя, редакція роману “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”, надіслана М. Драгоманову в Женеву, де й була опублікована в 1880 р. Цей твір засвідчив початок нового етапу в розвитку української прози: це був перший зразок соціально-психологічного роману, перший роман, в якому, як підкреслив І. Франко, було змальовано майже столітню історію українського села, розкрито соціальну дійсність в усіх її суперечностях, показано, як соціально-економічні умови, конкретне життєве середовище формують характер особистості, зумовлюють її дії та вчинки.

І. Рудченко також був автором перекладів українською мовою творів М. Чернишевського, А. Міцкевича, Г. Гейне, Дж. Байрона та інших видатних письменників та поетів.

Загалом оцінюючи внесок І. Білика в український літературний процес, відомий літературний критик М. Грицюта підкреслив, що “в справі осмислення ідейної і художньої природи літературного твору, боротьби за посилення соціальних основ і психологічної глибини характерів у творах української літератури Білик-критик був одним з прямих попередників І. Франка [7, с. 220].

Формування суспільно-політичних та літературно-мистецьких поглядів І. Рудченка визначалося антикріпосницьким рухом, діяльністю українських громадівців, складнощами і розвитку національної культури. Він брав участь у діяльності Південно-Західного відділення Російського географічного товариства. Рудченко стає активним членом київської Старої громади – напівтаємної української культурно-освітньої й політичної організації. Усього на той час склад старогромадівської організації налічував понад 70 осіб, значна частина яких була досить діяльною і належала до інтелектуального цвіту української нації [10, с. 85]. Серед них – В. Антонович, Ф. Вовк, М. Драгоманов, М. Зібер, О. Кониський, М. Лисенко, Т. Рильський, О. Русов, М. Старицький, І. Нечуй-Левицький та ін.

Громадівці цього періоду поширювали освіту, щоб піднести національну і громадянську свідомість українців. Їхнім друкованим органом була газета “Киевский телеграф”. Слід відмітити, що І. Рудченко співпрацюючи в Старій Громаді, дуже ризикував втратити свою роботу, адже він був державним чиновником досить високого рангу

Світогляд І. Рудченка за суспільно-політичним та ідейним спрямуванням складний і суперечливий. Адже він жив і творив у непростий для українського національно-визвольного руху період після розгрому царською владою Кирило-Мефодієвського товариства, коли, на думку О. Лотоцького, відбувався пошук “компромісних шляхів для погодження старих традицій з новими умовами життя” [15, с. 36].

Рудченко виступав проти монархічного режиму в Росії, проти різних форм політичного, соціального і національного гніту, національної обмеженості й замкненості, за суспільний прогрес, пов'язаний із визвольним рухом народних мас, за політичне, духовне єднання братніх народів. Заперечуючи революційний шлях розвитку Росії та України, обстоював еволюційний шлях соціально-політичних перетворень у дусі західноєвропейського парламентаризму. У розв'язанні національного питання займав федералістичні позиції.

Уявлення про політичні погляди І. Рудченка дають нам його листи першої половини 70-их рр. XIX ст. до М. Драгоманова. Автор листів наполегливо виступав за збереження і самостійний розвиток української народності, за творення національної культури, науки, поширення освіти на народній мові тощо [10, с. 28].

Іван Якович високо оцінював ідейну позицію свого адресата, якого вважав своїм учителем: “Ви єдиний з українців, який не заходить у виключно малоросійську окремішність: ви, як уніат політичний, розумовий і моральний – трактуєте українське питання з загальноросійської суспільної точки зору” [15, с. 44]. Незважаючи на таке ставлення до М. Драгоманова, І. Рудченко висловив ряд критичних зауважень щодо його окремих тверджень. Він виступив проти зведення української літератури до “домашнього вжитку”, проти обмеження суспільних функцій української мови. “Я переконаний, – писав він 21 березня 1872 р. М. Драгоманову, – що ви не відшукаєте українофіла, який погодився б з вами з приводу хоч би й народної освіти. Ви вважаєте, що по-українськи слід учити тільки для того, щоб полегшити по-російськи, – після чого можна обійтися і від української мови” [15, с. 44]. Рудченко виступав за вільний, повнокровний розвиток української мови і літератури: “Вважаю, що якби була можливість самостійного розвитку, то я не проміняв його на власноручне умертвіння” [15, с. 44].

Іван Якович разом з тим вказував на необхідність розширення теоретичних положень українства загальнолюдськими демократичними

вимогами, розгортання українського національного руху, починаючи з середовища інтелігенції, освічених кіл. У листі від 23 жовтня 1872 р. він писав: “Як не сумно, а доводиться сказати, що рух наших ідей йде і може йти тільки зверху вниз, а не знизу вгору. З селом нічого не зробити, – хіба що грамоти навчите; а з освіченими колами зробити, на мою думку, децю можна; слід тільки братися за справу серйозно – з загальнолюдської, а не вузько національної точки зору” [15, с. 38]. У листі від 5 лютого 1873 р. він відзначив, що громадівці “поступилися своїми провінційними, вузьконаціональними цілями” і “висунули загальнолюдські сторони нашого напрямку” [15, с. 39].

І. Рудченко бачив свою роль в тому, щоб “не сходячи з літературної дороги, впливати на свідомість народу. Коли народ усвідомить,...тоді він і волю знайде. Свідомість з'явиться не швидко, та виховувати її необхідно” [15, с. 49]. Питання про державну самостійність України І. Рудченком у практичному плані не ставилося, а в теоретичному плані, можливо, з'являлося тільки у мріях. У листі від 21 березня 1872 р. він писав: “Про сепаратизм звичайно, і мови порушувати не варто: ніяких сепаратизмі і не треба; але розвиток літератури і мови – це речі цілком законні і необхідні” [15, с. 40].

У 80-ті рр. І. Рудченко відійшов від українського національно-визвольного руху. У 1885 р. на запрошення свого вчителя, колишнього професора Київського університету, а потім міністра фінансів М. Бунге, він перейшов на службу до Міністерства фінансів, де працював на відповідальних посадах [13, с. 94]. У цей період він активно займається питаннями вдосконалення системи оподаткування. В 1893 р. Рудченко видав “Исторический очерк обложения торговли и промыслов в России”, а також відредагував “Обзор иностранных законодателей о промышленном обложении”.

Деякі представники українського національного руху критикували І. Рудченка за зміну світоглядної орієнтації. Однак це не цілком відповідає дійсності. М. Грушевський з цього приводу писав: “З учня Антоновича й Драгоманова, працівника на ниві української культури І. Рудченко стає урядовцем-кар'єристом із світоглядом Міністерства внутрішніх справ”. Проте Грушевський вбачає в біографії І. Рудченка “трагедію талановитої людини, обставинами відірваної від культурного ґрунту рідного його народу, в скарбницю якого він так багато вклав” [8, с. 7-8].

Видатний український історик так згадує про свою єдину зустріч з

І. Рудченком: “У 1885 р., коли Рудченко був начальником скарбової дирекції в Варшаві, а я старався дістати дозвіл для занять в її багатім “старопольським архіві”, я був у нього в цій справі... Рудченко дав мені згоду без усяких формальностей, проти сподівання людей, які його знали, й довго розпитував мене про український рух у Галичині, його людей, видання, інституції. Він старався нічим не зрадити своїх поглядів на цю справу, але видно було, що під покровом бюрократа-кар’єриста в нім ще жили певно інтереси до українства – “потай міру і людей”. Десять літ пізніше він мовчки взяв з собою в могилу сю трагедію свого життя” [8, с. 7-8].

Ще одним цікавим штрихом до біографії І. Рудченка цього періоду може служити той факт, що він всіляко сприяв у просуванні по життєвому шляху відомому українському історику й культурно-громадському діячу П. Яворницькому, допомігши тому влаштуватися чиновником з особливих доручень у Варшавську казенну палату [9, с. 46].

І. Рудченко скінчив свій життєвий шлях в квітні 1905 р. на хуторі Окусколлі в Фінляндській губернії. На його надгробній плиті друзі зробили напис: “Оборонець чиншовиків”.

Оцінюючи І. Рудченка з вершини ХХІ ст., мабуть, не буде перебільшенням назвати його по-своєму щасливим. Його цілеспрямована діяльність послужила задля досягнення мети, заради якої варто було долати труднощі, горе, забудькуватість нащадків. Життя І. Рудченка гідно увінчано перемогою, ім’я якої – незалежна Україна.

Використана література:

1. *Бернштейн М. Д.* Українська літературна критика 50–70-их років ХІХ ст. – К., 1959.
2. Відділ рукопису Інститут літератури (далі – ВРІЛ). – Ф. 5. – Оп. 255.
3. ВРІЛ. – Ф. 5. – Оп. 256.
4. ВРІЛ. – Ф. 5. – Оп. 1242.
5. ВРІЛ. – Ф. 5. – Оп. 1243.
6. Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив др. Ів. Франко. – Т. 1. – Кн. 1 // Етнографічний збірник. – Львів, 1901. – Т. X.
7. *Грицюта М. С.* Іван Білик // Історія української літературної критики / М. Д. Бернштейн, Н. Л. Калениченко. – К., 1988. – С. 213-220.
8. *Грушевський М.* Володимир Лесевич-Іван Рудченко // Некрологічні замітки. – ЗНТШ (Львів). – 1905. – Т. 68. – С. 6-8.
9. Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького (ЕСЯ). Вип. 1. Листи вчених до Д. І. Яворницького. – Д. : Гамалія, 1997.
10. *Катренко А. М., Катренко Я. А.* Національно-культурна та політична діяльність Київської громади (60–90-ті роки ХІХ ст.). – К., 2003.
11. *Кістяковський О. Ф.* Щоденник (1874–1885): у 2 т. – К., 1995. – т. 2. (1880–1885) / Упор. В. С. Шандра. – С. 426.
12. *Костриця М. Ю.* Плідно творив у Житомирі // Не хлібом єдиним. – 1992. – № 13.

13. Краткие биографические сведения о жизни и деятельности И. Я. Рудченка // Україна. – 1907. – Т. 3. – С. 93-95.
14. Лебедев Ю. І. Фольклористична спадщина братів Радченків – Івана Білика та Панаса Мирного. // Дисертація кандидата філологічних наук. – К., 1999.
15. Лотоцький О. До світогляду старого українофіла. (З листування І. Я. Рудченка з М. П. Драгомановим) // З минулого : збірник. – Варшава, 1938. – Т. 1. – С. 36-58.
16. Миллер А. И. “Украинский вопрос” в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.). – СПб., 2000.
17. Науменко В. Найближчі відгуки указу 1876 р. про заборону українського письменства // Україна. – 1907. – т. 2. – Кн. 7. – С. 250-270.
18. Плачинда-Сасіна М. С. “Чумацькі народні пісні” І. Рудченка // Народна творчість і етнографія. – 1990. – № 1. – С. 38-43.
19. Правда. – 1873. – № 1. – С. 3.
20. Рудченко И. Записка о землевладении в Юго-Западном крае. – К., 1882.
21. Сиваченко М. Є. Іван Рудченко як збирач і публікатор українських народних казок // Сиваченко М. Є. Літературознавчі та фольклористичні розвідки. – К., 1974. – С. 337-401.
22. Студинський К. Переписка М. Драгоманова з В. Навроцьким (З початків соціалістичного руху в Галичині) // за сто літ. Матеріали громадського і літературного життя України у другій половині 19 і початку 20 ст. – 1927. – Кн. 1.
23. Центральний державний історичний архів України у Києві (далі – ЦДІАК України). – Ф. 442. – Оп. 297. – Спр. 1080.
24. ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 297. – Спр. 1088.

ТИМОШЕНКО В. І., ЯРЕМЧЕНКО В. Д. І. Рудченко в громадському, літературному і просвітницькому житті України другої половини XIX ст.

Статья рассказывает главные аспекты общественной, литературной и публицистической деятельности Ивана Рудченка как украинского фольклориста, писателя и литературного критика второй половины XIX столетия.

TIMOSHENKO V. I., YAREMCHENKO V. D. I. Rudnichenko in public, literary and elucidative life of Ukraine of the second half of a XIX item.

This article reveals the main aspects of the social, enlightening literature and public activity of Ivan Rudchenko as a ukrainian folklorist, writer and a literary critic of the second half of XIX sentury.

Салата О. О.
Київського міського педагогічного університету
імені Б. Д. Грінченка

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ НІМЕЧЧИНИ В ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941–1944 РР.

Аналізуються стратегічні плани гітлерівської Німеччини, зокрема, українське питання, яке мало величезне значення для просування фашистських загарбників на Схід.

Дослідження питань національної політики німецької окупаційної влади щодо населення окупованих територій, зокрема населення, яке проживало на території рейхскомісаріату “Україна” та зони військової